

การศึกษาเชิงเศรษฐกิจของการใช้ประโยชน์เศษไม้เหลือทิ้งในท้องที่ภาคเหนือ

The Economic Study of Bamboo Waste Utilization in Northern Thailand

จตุเทพ โพธิ์ปักษ์¹

Jutitep Bhodthipuks

ชนะ พิวเหลือง¹

Chana Piewluang

ประจัญ คำมาบุตร²

Prachan Kammabut

ปัทิตตา ศรีวิเชียร³

Patitta Sriwichian

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงเศรษฐกิจของการใช้ประโยชน์เศษไม้เหลือทิ้งในท้องที่ภาคเหนือมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบต่างๆ ของการนำเศษไม้เหลือทิ้งไปใช้ประโยชน์ และนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางและข้อมูลแก่ผู้ผลิตไม้ไผ่เส้น ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เส้น และผู้ที่สนใจในการทำผลิตภัณฑ์จากเศษไม้ไผ่เหลือทิ้ง รวมทั้งนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้เป็นแนวทางพัฒนาการวิจัยของภาครัฐ เพื่อสร้างมูลค่าให้กับเศษไม้ไผ่เหลือทิ้งจากการใช้ไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรม โดยการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในพื้นที่จังหวัดลำปางและแพร่ แบ่งออกเป็นผู้ผลิตไม้ไผ่เส้น จำนวน 13 ราย และผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่จากไม้ไผ่เส้น จำนวน 10 ราย รวมทั้งสิ้น 23 ราย ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการประกอบด้วย กระบวนการผลิตไม้ไผ่เส้น กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่จากไม้ไผ่เส้น แนวทางการใช้ประโยชน์เศษไม้เหลือทิ้ง ปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการผลิตไม้ไผ่เส้นประกอบด้วยขั้นตอนหลักต่างๆ ได้แก่ การเลื่อยตัด การผ่า การยิง และการตาก เพื่อผลิตไม้ไผ่เส้นตามขนาดของผลิตภัณฑ์ที่ผลิต ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ข้อได้และข้อเสีย และเศษไม้ไผ่หลังผ่านขั้นตอนการยิงหรือขี้ยิง เป็นเศษไม้เหลือทิ้งที่ไม่สามารถนำมาใช้ผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ได้ คิดเป็น 20 เปอร์เซ็นต์ และ 50 เปอร์เซ็นต์ โดยประมาณ ของน้ำหนักลำไม้ไผ่ที่ใช้ในการผลิต ตามลำดับ และพบว่าปริมาณเศษไม้เหลือทิ้งจะผันแปรตามฤดูกาล โดยฤดูร้อนและฤดูหนาวจะมีปริมาณเศษไม้เหลือทิ้งมากกว่าฤดูฝน เนื่องจากลำไม้ไผ่สามารถหาซื้อได้ง่ายกว่า เพราะการขนส่งลำไม้ไผ่ที่ใช้ในการผลิตไม้ไผ่เส้นซึ่งนำออกมาจากป่าธรรมชาติจะสะดวกกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับฤดูฝน และตลาดผู้บริโภคมีความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่มากกว่าด้วย นอกจากนี้ ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อปริมาณเศษไม้เหลือทิ้ง ได้แก่ ประสิทธิภาพของเครื่องยิง ชนิดและอายุของลำไม้ไผ่ และความชำนาญของผู้ยิง แนวทางการใช้ประโยชน์เศษไม้เหลือทิ้งของผู้ผลิตไม้ไผ่เส้นส่วนใหญ่ ได้แก่ การนำข้อไม้ไผ่ขายให้แก่โรงงานผลิตอาหารกระป๋อง และโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าชีวมวลในพื้นที่จังหวัดลำปาง โดยขายในราคา 0.50-0.70 และ 0.90 บาทต่อกิโลกรัม ตามลำดับ และนำข้อไม้ไผ่ไปเผาเป็นถ่าน และขายถ่านข้อไม้ไผ่ในราคา 2.50-3.00 ต่อกิโลกรัมให้แก่ผู้ผลิตถ่านอัดแท่ง และให้ขี้เลื่อยแก่ผู้ผลิตถ่านเชื้อเพาะเห็ดโดยไม่คิดมูลค่า ส่วนเศษไม้ไผ่หลังผ่านขั้นตอนการยิงหรือขี้ยิง ผู้ประกอบการส่วนใหญ่นำไปเผาทิ้ง ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะโดยเผาในเวลากลางคืนที่มีลมค่อนข้างสงบซึ่งสร้างปัญหาการเกิดหมอกควันในพื้นที่ แต่ผู้ผลิตไม้ไผ่เส้นบาง

รายได้นำเศษไม้ไผ่ส่วนนี้ขายให้กับโรงงานผลิตกระดาษไหว้เจ้าในท้องที่จังหวัดแพร่ โดยขายในราคา 0.45-0.50 บาทต่อกิโลกรัม ปัญหาและอุปสรรคของผู้ผลิตไม้ไผ่เส้น ได้แก่ แหล่งรับซื้อเศษไม้เหลือทิ้งมีน้อย ขาดแคลนลำไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตไม้เส้น อีกทั้งเศษไม้เหลือทิ้งมีปริมาณมากและถูกกำจัดโดยการเผาซึ่งทำให้เกิดปัญหาหมอกควันและมลพิษทางอากาศ และมีข้อเสนอแนะ โดยต้องการให้รัฐบาลช่วยหาแหล่งรับซื้อเศษไม้เหลือทิ้ง ต้องการให้รัฐบาลจัดสรรพื้นที่ในรูปของการเช่าเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการปลูกป่าไผ่ และต้องการให้รัฐบาลหาแนวทางแก้ไขเพื่อนำเศษไม้เหลือทิ้งมาใช้ประโยชน์และทำให้เกิดรายได้ สำหรับผลการศึกษากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่จากไม้ไผ่เส้นประกอบด้วยขั้นตอนหลักต่างๆ ได้แก่ การเขย่าขัดเสี้ยน การตัดปลายและเหลาแหลม การขัดละเอียด และการตัดคุณภาพ ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า เศษไม้ไผ่ที่ได้จากการขัดเสี้ยน การตัดปลายและเหลาแหลม และการตัดคุณภาพ เป็นเศษไม้เหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตขั้นตอนนี้ คิดเป็น 5 เปอร์เซ็นต์, 2.85 เปอร์เซ็นต์, และ 4.61 เปอร์เซ็นต์ โดยประมาณ ของน้ำหนักไม้ไผ่เส้นที่ใช้ในกระบวนการผลิต ตามลำดับ นอกจากนี้ ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลปริมาณเศษไม้เหลือทิ้ง ได้แก่ คุณภาพของไม้ไผ่เส้น ประสิทธิภาพของเครื่องจักร และความชำนาญของผู้ตัดคุณภาพผลิตภัณฑ์ สำหรับแนวทางการใช้ประโยชน์เศษไม้เหลือทิ้งของผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่จากไม้ไผ่เส้น ได้แก่ ส่วนใหญ่การนำเศษไม้เหลือทิ้งในขั้นตอนนี้ไปเผาทิ้งและหรือใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับการก่อไฟหุงต้มในครัวเรือน และพบว่า ผู้ประกอบการ ๑ ราย ได้เริ่มผลิตถ่านไม้ไผ่จากเศษไม้เหลือทิ้งที่ได้จากขั้นตอนการตัดคุณภาพ ปัญหาและอุปสรรคของผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่จากไม้ไผ่เส้น ได้แก่ ไม้ไผ่เส้นมีปริมาณไม่เพียงพอต่อการผลิตในฤดูฝน มีความจำเป็นในการซื้อไม้เส้นทุกขนาดแต่ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่บางขนาดขายได้ยาก วัตถุดิบเป็นไม้ไผ่เส้นที่มีอายุน้อยทำให้มีปริมาณเศษไม้เหลือทิ้งมากและถูกทำลายโดยมอด ขาดแคลนแรงงาน และผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ราคาต่ำ และผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่จากไม้ไผ่เส้นมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ต้องการให้ช่วยกันปลูกไม้ไผ่เนื่องจากปริมาณลำไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตมีไม่เพียงพอ ต้องการให้รัฐบาลสนับสนุนข้อมูลและเงินทุนในการผลิตถ่านอัดแท่ง และให้มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการกำหนดราคาขาย สำหรับการดำเนินงานของภาครัฐนั้น กรมป่าไม้ควรส่งเสริมให้มีการปลูกสร้างสวนป่าไผ่ เพื่อนำมาใช้เป็นวัตถุดิบผลิตไม้เส้นแทนการใช้ไฟจากป่าธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว และนำองค์ความรู้ในการปลูกและบำรุงสวนป่าไผ่ของกรมป่าไม้ไปส่งเสริมผู้ประกอบการที่มีความสนใจ นอกจากนี้ควรนำผลศึกษาเสนอต่ออุตสาหกรรมจังหวัด และสิ่งแวดล้อมจังหวัด เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาจากเศษไม้เหลือทิ้งต่อไป

คำหลัก: ไม้ไผ่ ผู้ผลิตไม้ไผ่เส้น ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เส้น เศษไม้เหลือทิ้ง

¹ นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้

² นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๔ (สาขา นครสวรรค์)

³ ผู้ช่วยนักวิจัย สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้